

EFTER K

Två mycket stora älgdjurar,
uttrar, kronvilt, rådjur
och en hel bäverby...
Och gott om vildsvin.
Det vilda har tagit över
sedan människan lämnat
området runt Tjernobyl.
Vår medarbetare Göran
Bengtsson fick chansen
att följa med ett svensk-
ukrainskt forskarteam
som undersöker hur det vilda
påverkats av kärnkrafts-
katastrofen.
En egendomlig upplevelse. ►

AV GÖRAN BENGTSSON
(TEXT OCH FOTO)

På väg ut ur den
stängda zonen.
Skylten varnar
för radioaktivitet.

ATASTROFEN

d

REVET HAR GÅTT

ur hörhåll och det har smällt fyra rappa studsarskott någonstans långt borta. Vi står mitt i den ukrainska byn, där raderna av timrade hus hukar på båda sidor bygatan nästan en kilometer åt vardera hållet, och väntar på att Nikolai och Donau ska komma tillbaka. En del av de låga husens fönster är förspikade, men bara några få. Andra gapar tomma med inslag-na rutor och innanför skymtar man sparsamma möblemang bakom trasiga spetsgardiner. Men inga människor!

Inte ett ljud, mer än våra lågmälda röster, bryter tystnaden. När skymningen sänker sig förstärks mörkret av att inget ljus tänds i något enda av alla husen längs den långa bygatan. Det rasslar inte av kättingar i ett enda stall, ingen ko råmar, inte en enda hund skäller, inga barn kilar över bygatan, inte en dörr öppnas. Boris, eller vad han kan heta som äger hus nummer 25, vilket vi står utanför, gläntar inte på dörren och smyger ut för att pinka till kvälls. Det är bara tyst och mörkt och dött och övergivet, och ödsligheten förstärks när en vargflock ylar på andra sidan den vidsträckta myren, där kvällsdimman börjar stiga.

SPÖKLIG ÖDSLIGHET. Så här ska det alltid vara i den långa, ukrainska bondbyn. Här ska det aldrig mer bo människor. Inte ens de till synes bättre ställda,

som av livsglädje dekorerat sin stuga med naivistiska, färgglada blomrankor, ska någonsin återvända. Inte heller deras barn eller barnbarn. Alla de, som tvingats överge möbler, husgeråd och stövlarna i farstun, och lämnat ytterdörren på glänt, ska någonsin komma hem igen utan förmodligen less ihjäl i något betongghetto – långt från byn, där de har sina rötter.

Det är då – i mörkret, tystnaden och övergivenheten – tanken slår mig, att så här måste Europa sett ut på medeltiden. Efter digerdöden! Utdöda byar med låga timrade hus, men utan en levande människa. Bara tystnad, mörker och spöklik ödslighet. Och ylande vargar.

Men det är inte mitten av 1300-talet och jag drömmer heller inte. Det är

**Övergivna, timrade hus
ser bara pittoreska ut på bild.**

oktober 1994 och jag befinner mig i den stängda 30-kilometerzonen kring den havererade kärnkraftreaktorn i Tjernobyl för att följa ett svenskt-ukrainskt forskningsprojekts höstexpedition.

FORSKNING I FÖRBJUDEN ZON. Det är 8,5 år sedan som en hel värld höll andan när den fjärde reaktorn i Tjernobyl totalhavererade och radioaktivt nedfall spreds ända upp i vår skandinaviska fjällvärld. Medan vi oroade oss för hur cesium-föroreningen skulle påverka mark, växter, algar, rådjur och renar, och för säkerhets skull höjde gränsvärdet för viltkött från 300 till

1 500 becquerel per kilo, evakuerades 78 000 människor från det farligaste området kring Tjernobyl.

Sedan tre år tillbaka har svenska och ukrainska forskare samarbetat inom den folktomma zonen, för att ta reda på bland annat hur radioaktiviteten överförs från foderväxterna till klövvilt – i det här fallet vildsvin och rådjur. Forskningen är en del i ett större internationellt EU-projekt i Tjernobyl, som syftar till att följa de radioaktiva ämnas väg från mark till människa. De svenska forskarna har fått uppdraget tack vare den forskning de redan utfört på svenska renar. Det görs fyra expeditioner om året – en varje årstid. Varje gång skjuts sex vildsvin och lika många rådjur. Det är därför vi ska vistas i den

stängda zonen – för att forska och göra reportage. Kartan som jag fått av den ende svensken på årets oktober-expedition, Olof Eriksson från Växtbiologiska institutionen vid Uppsala universitet, visar markbelastningen. I de svartaste områdena har man uppmätt 1,5 miljoner becquerel per kvadratmeter – och mer.

Det sticker i ögonen och hettar i huden när vi innan gryningen passerar kontrollplatsen till den förbjudna zonen med sina bommar, vakter och varningsskyltar med den internationella symbolen för radioaktivitet.

SEX MAN OCH TVÅ LAIKOR. Jag minns vad jag lärde mig av rustmästaren Parfors på P 7 för många herrans år sedan. "Radioaktivitet syns inte, den är luktlös, den hörs inte och smakar inget, och när den märks är det så dags", sade han. Men det är inte strålningen som känns i skinnet, utan svedan beror på att vår fyrhjulsdrivna, militärgröna minibuss läcker bensinångor, så att man ibland undrar om det är tillrådligt att tända en cigarett "inomhus".

Minibussen ska vara vårt andra hem 16–17 timmar om dygnet den närmaste tiden. I den ska vi slumra under långa transporter, dricka vårt te, prata och skratta – Vasily, chauffören och jägaren som ser ut som en kosack och behandlar en bil som en kosack hanterrar en häst, hans svåger Victor som har så lätt för att le och som hyrts in med stövaren Donau och laikan Amur, skogvaktaren Nikolai med laikan Indus och som säger sig kunna flyga jaktplan till jaktmarker över hela det forna Sovjetunionen, tolken Valery samt Olof och jag. Det är bara Valery som inte är jägare och medan vi andra står på pass eller går i drevet får han trösta sig med en Desmond Bagley-roman.

– Skriv inte att det är jakt, manar Olof Eriksson. Detta är materialinsamling och det enda gemensamma med jakt är att vi försöker döda viltet på ett så djurvänligt sätt som möjligt.

MIL EFTER MIL. Vi är det enda fordonet på ödsliga vägar som kantas av gräs, högt som råg och med lika stora ax. Det är en oändlig omställningsmark med igenvuxna åkrar, planterad skog och våtmarker – oavsiktligt omställd den 26 april 1986.

Vi passerar öde kolcho-ser, där de långa stallarna står livlösa och bostadshusen övergetts lika hastigt som man lämnar ett sjunkande skepp. Nu griper förfallet för sig i en allt snabbare takt. Genom minibussens immiga rutor ser vi industrier som aldrig mer ska producera något, men också hur flockar av gräsänder sträcker mellan vattendrag och kanaler i gryningen. På en myr står den näst största älgtjur jag sett i mitt liv. Innan vistelsen i den stängda zonen är till ända ska jag även ha skådat den största.

UTRANGERADE FORDON. Till vänster om vägen står rad efter rad av tankbilar, brandbilar, lastbilar, bussar, vanliga bilar och helikoptrar i större antal än för flera länders samlade krigsmakt och strålar i soluppgången. För strålar är just vad de gör. De har deponerats här efter att ha deltagit i räddningsarbetet i Tjernobyl. De ska stå här tills de rostat sönder och samman eftersom de blivit så förorenade av radioaktivitet att de aldrig mer kan användas. Det är en förmögenhet i materiel och någon har upptäckt "guldgruvan", för staketet har klippts sönder sedan bevakningstornen lämnats obemannade. Öppna motorhuvar och 100-metersrader av fordon utan hjul tyder på att saker försvunnit till en marknad, där ingen vet

ursprunget och ingen kanske har råd att fråga efter det.

Från en övergiven by beger vi oss ut i marsklandet, som genomkorsas av öppna diken, och där vass och kavedun växer mer än manshögt. Vi har sett spår av vildsvin korsa bygatan och svinen bör ligga där ute i den utdikade sankmarken.

German, zoologen, sköt en 200 kilos galt i går kväll sedan Sergej, polisen, bommat och galten rusat rakt in i en snara som tjuvjägare fäst i staketet till en fruktodling, där ingen människa plockat äpplen på nio säsonger. Då hade galten gått omkull och därefter rest sig på bakbenen, mer än två meter hög, innan den fick sista skottet. Idag ställer German ut skyttarna. ►

Som ett strålande skrotupplag har man lämnat all materiel – bilar och helikoptrar som deltog i räddningsarbetet för 8,5 år sedan.

◀ VILDSVIN I SÅTEN.

Vasily, Victor och jag ska gå i drevet med Donau och Amur. Det finns inte en levande själ på mils avstånd. Går man vilse finns det ingen att fråga om vägen och jag förmanar Vasily att om han springer ifrån mig i vassdjunglerna får han hämta mig i Vladivostok vid Stilla havskusten.

– Hahaha, Vladivostok, skrattar han och så beger vi oss i väg längs ett dike med hundarna i koppel, för att samla vetenskapligt material.

Jag räcker den lånade studsaren till Vasily.

– Skjut du, säger jag på engelska, men han slår ifrån sig. Gästen ska skjuta!

Vi talar inte samma språk. Men till

Fem månader om året kan viltet finna föda i de övergivna byarna.

Därför jagar man där – i trädgårdarna mellan mer eller mindre förfallna byggnader.

het mot huvudman om jag skjuter med bössan istället för kameran i första såten på reportageresans första dag.

När Vasily tar emot studsaren kommer tystlåtna Nikolai smygande upp vid min sida. Utan ett ord sticker han ner sin stora dolk i mitt stövelskaft. Så är jag ändå beväpnad med något. Man har tydligen respekt för sina grisar i Ukraina. Och har tilltro till vad någon decimeter kallt stål kan åstadkomma mot lika mycket vildsvinsbetar.

Vi går längs ett brett dike, för vi ska börja i andra ändan, men redan efter 100 meter vädrar hundarna och drar i ▶

slut lyckas jag övertyga honom om att det kan komma att rubriceras som både tjänstefel och trolös-

En stunds avkoppling för laikan Amur i husses knä.

**Svågrarna
Levkovsky
har gjort
sitt jobb.**

**Ännu kippar
galten med
käkarna.
Donau och
Amur är
på sin vakt.**

FTER KATASTROFEN

◀ kopplen. Det finns vildsvin i såten. Vi skymtar Olof och German när vi startar drevet, och Nikolai som står på bakpass. Vi tränger oss fram genom vassarna sedan hundarna släppts och ingen av oss tänker längre på att vi är här för att det inträffat en kärnkraftskatastrof eller att mark och växter är radioaktiva.

STÅNDSKALL PÅ GALT. Såten är nästan slut när vi hör ett grovt skall blandas med ett gällare. Båda hundarna har kontakt, och vi hastar ditåt. Ståndskallet ekar från en vassrugge och jag skymtar att Victor kommer ilande på vår vänstra flank när Vasily och jag smyger in i vassen, som sluter sig bakom oss. Steg för steg smyger vi på ståndet, så tyst som det är möjligt i tät vass. Vi är säkert inom hagelhåll, ser inget, men hör hur ståndet lossnar för att åter bli fast efter bara 20 meter. Och där skymtar något svart och jag tar en bild. Och där ses Amurs huvud och jag knäpper en dålig bild till. Sedan smäller det.

"Padang" – två skott som nästan är samtidiga och vi hör hur vildsvinet går omkull och vispar med bakbenen och hur hundarna blir alltmer upphetsade.

Vasily och Victor sköt samtidigt – Vasily med studsare och Victor med hagelbössa och varghagel. Båda skotten är dödande. Svågrarna Levkovsky har gjort sitt jobb.

Det är knappt 20 meter till skottplatsen, där hundarna rycker i svart vildsvinsragg och jag förbannar mig själv för att jag valde kameran istället för studsaren. För där ligger en jättegalt som kippar med käkarna och visar betar i guldmedaljklass, och jag min

idiot tog två oanvändbara bilder istället för att skjuta.

Man behöver inte kunna ett enda ord på ukrainska för att begripa vad Vasily jublar fram om galtens kropp och betar. Fattar man det inte räcker det med att titta på Victor, vars boxarnäsa står som ett kommatecken mitt i ett enda stort leende.

Så skrattar vi alla tre och säger "Fy för satan vilken galt", fast på olika språk. Visst kan materialinsamling för ett vetenskapligt projekt vara detsamma som spännande jakt!

Någon skickas upp till byn för att

NATUREN TAR TILLBAKA. Vi passerar nya öde gårdar, fler industrier utan arbetare. Och nya folktomma byar. Jag inser snabbt att här överträffar ordet äntligen bilden. Öde, timrade hus kommer bara att se pittoreska ut på färgbild. Kameran kan jag lika gott stoppa undan. Känslan av övergivenhet och att människan fallit på eget grepp kan bara beskrivas med ord. Möjligen skulle man kunna åskådliggöra ödsligheten på film med öde byar, obebodda hus och tomma fönster som flimrar ljudlöst förbi – timme efter timme.

Den utdikade sankmarkens vassområden ska ge resultat redan i första dagens första sät.

hämta bilen och några plankor, för att vi ska kunna baxa in galten. Medan vi fotograferar, diskuterar vikt, berättar hur det gick till, petar i skotthål och studerar två bisam i kanalen nynnär jag på snapsvisan om flickan som red uppå ett svin. Då ler alla igenkännande, för alla kan den. Den svarta skärmmössan med sitt emblem föreställande en galt på gul botten och med texten "Int. Roeder/Boar Sampling Brigade Chernobyl 1992" (Den internationella rådjurs och vildvins provtagnings-brigaden Tjernobyl 1992), som flera stolt bär, kan man bara göra sig förtjänt av på tre sätt. Nämligen genom att skjuta, rida eller kyssa ett vildsvin.

"I en kraftmätning mellan planeten Jorden och mänskligheten kommer Jorden att vinna." Citatet, som jag hört eller läst någonstans, mal i mitt huvud när vi färdas genom landskapet, där det finns mer vilt än tidigare och naturen tar tillbaka det människan erövrat. För på växtlighet och djurliv syns för ögat inte ett spår efter reaktorhaveriet – det får man mäta sig till. Det verkar nästan som om naturen bara drog en suck av lättnad när människan själv såg till att hon försvann från Tjernobyls flacka omgivelningar.

– Lite artfattigare örtflora i skogarna eftersom det inte förs in nya fröer genom mänsklig aktivitet, berättar botanisten Michail, vars uppgift det är att översiktligt analysera innehållet i vommar och magsäckar och nästa dag

samla samma växter i området där rådjuret eller vildsvinet sköts, för mätning av cesium 137-aktiviteten.

Han berättar att man sett barrförändringar hos tall, men inte noterat någon påverkan på lövträd och örter. Fortfarande dör tallar nära kärnkraftverket, men i skogen i övrigt inom 30-kilometerszonen syns nästan ingenting medan åkrarna tagits över av den vilda floran.

TJERNOBYL. Vi sitter på en trädstam och pratar. Vi har gått en bra bit in i skogen och lämnat bilen ute i den breda kraftledningsgatan, för Michail vägrar att låta sig intervjuas under en högspänningsledning.

– Vi måste gå sextio meter bort. Högspänningsledningar är farliga för hälsan!

Det säger en forskare, som i snart tre år ägnat fyra månader om året åt att gå och krypa omkring i de mest radioaktiva områdena kring Tjernobyl för att samla växter och gräva rötter. Jag bara antecknar det i min lilla bok.

Det olycksaliga kärnkraftverket med alla sina reaktorer ligger inneslutet i ett dystert grådis till höger om vägen till

Pripyat. Enstaka lastbilar kör in eller ut genom skogen av kraftledningar och stolpar i stål och betong, och hela anläggningen ser bara trist ut. Som alla kärnkraftanläggningar – havererade eller inte.

Den som läst Nevil Shutes roman "På stranden", om en värld efter det totala kärnvapenkriget på norra halvklotet, kan möjligen föreställa sig Pripyat – den stad som drabbades värst – efter reaktorhaveriet. Här svepte strålningen in och stadens alla 45 000 invånare evakuerades. De ska aldrig komma tillbaka. Ingen vet idag hur länge den stängda zonen ska förbli stängd. Höghusen står tomma, björk och gräs tar

över, men nya ungtallar växer okuvligt frodiga under den skog som dödades av initialstrålningen. Tillräckligt många frötallar överlevde. I Pripyat syns inte en människa! Tomma bostäder, tomma affärer, tomma gator och mitt i staden ett patetiskt Pariserhjul som aldrig mer ska snurra och få barn att kikna av ömsom skräck, ömsom lycka.

Om de döda bondbyarna ger mig en föreställning om Europa efter digerdöden ser jag i Pripyat ett Europa efter kärnvapenkriget.

Så får jag syn på en ensam, svart hund. Vad lever den av? Kanske av avfall från forskningsprojektets provisoriska laboratorium, som är inrymt i ►

En skog av kraftledningar och stolpar omger kärnkraftverket, som ligger inneslutet i ett dystert grådis.

FTER KATASTROFEN

◀ ett före detta dagis i den övergivna staden Pripjat? Där möts vi av vänliga ukrainare som tar hand om vildsvinsgalten. De mäter och väger viltet. Deras jobb är också bland annat att ta prover på muskler, ben, njurar, maginnehåll och avföring. En del prover skickas till Sverige för analys, men det mesta mäts i Ukraina.

– Har galten vistats länge i området där vi sköt den kan den ha ett par hundra tusen becquerel, säger Olof.

Vid det här laget vet han vad han talar om. Det vill säga efter 10 resor till den stängda zonen kring Tjernobyl.

– Vi har åldrats tillsammans, inflikar tolken Valery när vi diskuterar alla expeditionerna.

Som mest har man under de tre årens forskning uppmätt 600 000 bec-

querel i ett vildsvin, som minst under 300. Det beror på djurens ålder och vistelseplats och det är inte ytterligheterna som är intressanta.

INGA SPÅR AV ALKOHOL. Vi äter lunch i staden Tjernobyl, där det är verksamhet igång och EU till och med har ett speciellt laboratorium för sina forskningsprojekt. Det står en jättelik intensimeter i hallen med en bruksanvisning som talar om att man ska ta av skorna innan man kontrollerar om man har med sig någon strålning. Det står sådana i alla hus, men ingen använder dem längre eftersom strålningen inte är så intensiv som man först beförde. I Tjernobyl finns verkstad och bensinmack. Där finns också den läkarstation som alla chaufförer inom zonen måste uppsöka en gång om dagen för en alkohol- och hälsokontroll. Här finns inga promillegränser. Här gäller det att

hålla sig spik nykter om man vill behålla jobbet, för en trafikolycka på vägar där ingen annan färdas kan få ödesdigra konsekvenser.

Sedan passerar vi nya öde byar, som håller på att tas över av en för ögat frisk natur. Vi tar en omväg om "Bäver-byn" – en hel by som står under vatten sedan bävrarna täppt till ett dikesrör. Men vem bryr sig när det ändå aldrig ska bo folk där igen. Vi ser en raphöns på en "omställd" potatisåker, några kronvilt i ett skogsbryn, råkor i stora flockar, korpar och ett skatpar, men inte en enda kråka.

SOM EN TJUV OM NATTEN. Sedan går Donau ur hörhåll och vi står i den övergivna, dystra radbyn i skymningen och viskar om förfallet som tyder på att den måste ha övergetts långt innan reaktorhaveriet. Olof och jag smyger in i hus nummer 25 och fastän ytterdörren står vidöppen känner jag mig skamsen, som en tjuv om natten. Men även om huset har ägare ska de aldrig komma tillbaka, och vi ska ju bara titta på hyllan ovanpå spismuren som spelat en lika stor roll i den ryska litteraturen som kolmilor och statarlängor i den svenska. En del möbler står kvar, en klänning är kastad över en stol, några tallrikar på bordet och i farstun står ett par gummistövlar. På köksväggen hänger en gulnad almanack. Jag river av yttersta bladet och stavar mig fram. "28 april 1986", står det. Två dagar efter katastrofen! Det var då tystnaden för alltid tog över den långa ukrainska byn.

Längs bygatan har vildsvinen bokat upp små, runda gropar och Olof förklarar att det är nattljusets näringsrika rötter de är ute efter. Svinen underlättar genom bökan det för växten att sprida sig i den lätta sandjorden. Sedan pekar han på nattljusets krypande bladrossetter som året därpå ger blom- och fröstänglar och som älskas av rådjuren. Forskningen i skuggan av Tjernobyl har visat på ett tidigare okänt ekologiskt fenomen.

Vem bryr sig om att bävrarna satt hela byn under vatten när ingen någonsin ska bo där igen.

När Nikolai kommer tillbaka med Donau, berättar han hur han sköt med sin finkalibriga studsare på en varg som gamle Donau drev. På skottplatsen hittade han blod och gick efter en kilometer i vargens flyktriktning, tills han hörde vargflocken yla och tyckte det var säkrast att vända tillbaka.

ETT SISTA FÖRSÖK. Det är beckmörkt och expeditionen saknar fortfarande ett vildsvin och ett rådjur. Det är därför vi skruvar fast strålkastare på studsare och hagelbössor och kopplar några direkt till bilbatteriet. Det handlar uteslutande om materialinsamling när vi sakta åker genom by efter by och lyser in över plank och staket. Bara vid enstaka tillfällen blinkar det tillbaka när ljuset reflekteras i någon hel glasruta. Två gånger hittar vi rådjur som skumpar iväg och i byn med den plundrade träkyrkan är det ytterst nära att vi får skott på vildsvin som rasslar bort genom högt gräs från en trädgård där det kanske fortfarande finns äpplen.

Nästan halva året lockar frukten i trädgårdarna till sig vilt. Det är därför man ofta samlar material i och kring byarna.

Klockan är mer än 10 på kvällen när vi kör på en grusväg längs en kanal och får två harar framför bilen. På andra sidan kanalen växer en låg tallskog och botten lyser strålkastare upp kärnkraftverket i Tjernobyl, som om ingenting hänt. Vi lyser längs kanalstränderna i jakt på vildsvin. Fyra gånger fångar de smala ljuskäglorna glimmande ögonpar i kanalens svarta vatten. Det är uttrar som simmar obekymrade omkring strax utanför kärnkraftverket med sin betonginneslutna, havererade reaktor. De vet inte att någonting har hänt. □

Hur påverkas människorna och viltet? I nästa nummer berättar forskaren Olof Eriksson om vad man hittills kommit fram till.

VI OFFERERAR GÄRNA VAPEN- OCH JÄRNHANDLARE

Välj ENOC-skåpet

Cert. enl.
SS 3492 - ID 263

1600
BRAND
ISOLERAT

Alla storlekar kan
levereras som
dokumentskåp

1600

1600

1250

1250 H

1500

900

Tillbehör
Brandbox

1250 H

1250 H/1500/1600

Vapenhållare
1500/1600

Överhylla
1250 H/1500/1600

Vapenhållare
1250/1250 H

VI LEVERERAR
TILL DIN
GATUADRESS
ETT ELLER
FLERA SKÅP

	Höjd	Bredd	Djup	Vikt	Antal vapen utan sidohyllor	Antal vapen med sidohyllor	Varav långa vapen	Inv. höjd
1600	1600	650	500	276	13	9	2	1478
1500	1498	575	400	166	15	10	2	1490
1250H	1498	475	300	132	9	5	2	1490
1250	1248	475	300	110	9	5	0	1240
900	888	475	300	90				

TEL. 0371 189 70
Kväll o. helg
0371-176 17 010-203 07 61

BHT AB Anderstorp, Fax 0371-176 05, Box 140, 334 23 ANDERSTORP

BÄSTA PRODUKTERNA — BÄSTA PRISERNA

BÄSTA PRODUKTERNA — BÄSTA PRISERNA

BÄSTA KVALITET — BÄSTA PRISERNA